

РУСОФІЛЬСЬКА ТЕЧІЯ НА ПОЧАТКУ 1920-х РОКІВ У ГАЛИЧИНІ

Досліджено русофільський рух на початку 20-х рр. ХХ ст., його трансформацію в новій правовій системі Польської держави. Показано конфлікт у середовищі русофілів, викликаний ставленням до українських демократичних сил і польської влади, який завершився розколом русофільського руху на право- та лівокурсників, що привело до створення “Русской” народної організації (РНО) і радянофільської партії “Народна воля”. Вагому роль у процесі відновлення русофільського руху відігравали товариства Ставропігійський інститут, Народний дім та ін., що забезпечували фінансову базу для цієї течії.

Ключові слова: “Русский исполнительный комитет” (РИК), “Русская народна організація” (РНО), партія “Народна воля”, русофіли, Ставропігійський інститут, Народний дім.

Події Першої світової війни, поразка визвольних змагань українців загострили між-партійні суперечки, що були пов’язані в основному з вибором зовнішньополітичних орієнтацій. Боротьба різних напрямів відбувалася й у русофільському таборі. Вплив соціалістичних ідей призвів до розколу русофільства на право- та лівокурсників. У статті досліджено причини розколу русофільства, чинники, що впливали на цей процес та ідейні орієнтації її діячів.

Русофільський рух під час Першої світової війни об’єднався під проводом лідера новокурсного крила В.Дудикевича у відновленій ним “Рускій народній організації”¹. Перед загрозою репресій з боку австрійської влади більшість русофілів виїхали в Росію, у тому числі В.Дудикевич, де продовжували свою активність. У період національно-визвольних змагань після 1918 р. русофіли відновили свою діяльність у Галичині². 24 листопада 1918 р. вони зорганізувалися в “Русский исполнительный комитет” (РИК), який очолив В.Курилович, а згодом А.Алексевич. До складу комітету ввійшли Д.Марков, К.Черлюнчакевич, М.Третяк, Є.Вальницький, Г.Липецький і М.Іванус. Довкола цієї інституції відбувалися основні події русофільського руху на початку 20-х рр. ХХ ст. 3 грудня 1918 р. РИК видав маніфест, у якому задекларував готовність “русского” народу* Прикарпаття приєднатися до Російської держави³. Свою декларацію русофіли згодом пояснювали тим, що представники українофільського руху проігнорували їхню політичну силу під час національно-визвольної боротьби – утворення УНР і ЗУНР. “И в той народной, демократичной республике, як і в Українській Національній Раді ЗУНР, “поповняєся знов историчний блудь: представителей русской организации не призывают туда”. Русофілів особливо ображало те, що в управлінні ЗУНР узяли участь усі колишні українські послы в парламенті та сеймі, за винятком їх представників В.Куриловича, Д.Маркова й К.Сеника.

Серед членів РИК поступово виникли суперечності, основою яких, як і в багатьох тогочасних українських політичних угруповань, було різне ставлення до Польської держави та єдиного фронту українських партій (Міжпартійної ради). Виділилася правиця, яку сформували переважно політики старшого покоління, що виступали за співпрацю з поляками, і лівниця, яка не хотіла визнавати польського уряду на території Східної Галичини та вступати з поляками в переговори. Ліве крило РИК складалося з осіб, які ще до війни творили лівницю русофільської партії⁴ й були прихильниками соціалістичних ідей. Від вересня 1920 р. вони відновили видання газети “Воля народа” російською та українською мовами. Після Першої світової війни, коли перестала існувати царська Росія – ідейно-політичний орієнтир галицького русофільства, з’явилася потреба перегляду політичних позицій. “Лівокурсники” з РИК перейняли ідеями соціалізму й орієнтацією на більшовицьку Росію⁵. Лівниця русофілів, на відміну від правиці, не займала щодо українців ворожої позиції⁶. Лідерами лівниці були К.Вальницький (юрист за

* У статті термін “русский” вживається в тому значенні, як розуміли й трактували його русофіли, а саме – єдність малоросійської (української), російської та білоруської народностей, котрі разом становили єдиний “русский” народ, і не є тотожним терміну “російський”.



освітою), К.Пелехатий, М.Заяць та ін. Вони критикували своїх опонентів-однопартійців за їхню прихильність до Польської держави, застерігаючи, що “при допомозі Польщі можна в кращому випадку спасти Україну проти Росії”, маючи на увазі загострення польсько-радянських відносин⁷.

У свою чергу, праве крило РИК свої виступи проти спільного фронту пояснювало небажанням українофілів розглядати русофільський рух як політичну силу, коли було утворено ЗУНР, а також визнати власну причетність до арештів учасників цього руху під час війни, незаконність відбирання в них товариств тощо⁸. Русофіли сподівалися на певне розуміння з боку своїх опонентів після того, як стали з ними пліч-о-пліч у лавах Галицької армії. Це, на їхню думку, мало бути першим виявом єдності з українцями, яких вони вважали складовою “галицько-руського народу”⁹, а спільно пролита кров, спільні жертви за народну волю мали започаткувати взаєморозуміння¹⁰. Серед прихильників цього руху були в основному керівники русофільських товариств: І.Костецький (голова Народного дому до війни), І.Лісковацький, М.Третяк.

Після закінчення збройного протистояння ЗУНР з поляками, задля координації й активізації легальної боротьби проти польської влади, у 1919 р. було засновано Міжпартійну раду, яку утворили кілька українських галицьких партій – Трудова, Радикальна, Соціал-демократична, Християнсько-суспільна¹¹. Міжпартійна рада спрямувала всі свої зусилля на відновлення української державності. До цього об’єднання ввійшло й ліве крило РИК¹².

Спільно з українськими демократичними партіями “Русській исполнительный комитет” (лівиця) узяв участь в акціях проти польської влади. Так, було організовано бойкот перепису населення 30 вересня 1921 р.¹³, а 7 серпня того ж року РИК звернувся до генерального делегата Казимира Галецького з протестом проти розпорядження від 20 червня 1921 р. воєнного міністерства у Варшаві, згідно з яким чиновники “русскої”, німецької та єврейської національностей у Східній Галичині були зобов’язані відбувати військову повинність на користь Польської держави (і в такий спосіб приймати польське громадянство). Заяву підписав голова РИК А.Алексевич¹⁴. Русофільська лівиця бойкотувала вибори до польського сейму й сенату, що були призначені на листопад 1922 р.¹⁵ До цього закликав голова ЗУНР Є.Петрушевич, якби вибори відбулися, то це означало б визнання польської влади в Галичині¹⁶. Українські демократичні сили вірили, що рішення Паризької мирної конференції від 25 червня 1919 р. про окупацію Східної Галичини Польщею, пункт Сен-Жерменського мирного договору від 10 вересня 1919 р. про передачу державам Антанти суверенних прав Східної Галичини були тимчасовими заходами міжнародного характеру, що лише передували подальшому самовизначенню місцевого населення¹⁷. Тому й уважалося за доцільне бойкотувати дії польського уряду на галицьких теренах як незаконні.

Подібні ідеологічні розбіжності спостерігалися не тільки в русофільському середовищі, але й фактично в усіх партіях національно-державницького табору. Суспільно-політична ситуація в регіоні поглибила розбіжності серед українських політиків. При виборі тактики політичної боротьби виникли гострі суперечності, що підсилювалися, як зазначає історик О.Красівський, з одного боку, пошуком компромісів та угодовством окремих діячів з владними структурами, а з іншого, – пропагандою ідей соціальної боротьби та пролетарського інтернаціоналізму¹⁸. Відмінність у поглядах представників українського політикуму була зумовлена також невдалим заходами української дипломатії на міжнародній арені та марними сподіваннями на допомогу Антанти у відбудові Української держави. Тому й діяльність Міжпартійної ради виявилася нетривалою, на початку 1920-х рр. партії поступово почали відходити від неї¹⁹.

Приводом до розколу РИК стало питання русофільських товариств – Ставропігійського інституту й Народного дому, а саме – прагнення русофілів повернути їх у своє підпорядкування, оскільки під час війни ними заволоділи українофіли²⁰. Польська влада пообіцяла віддати русофілам названі товариства. Це викликало обурення серед української суспільності, що вважала такі дії неправомірними. Блокуючись з українофілами, “лівокурсники” РИК написали комунікат, у якому протестували проти втручання поляків у партійні справи “русских” й українофілів, назвавши такі дії поляків “непотрібним подарунком”²¹. У відповідь 7 березня 1921 р. дирекція львівської поліції ліквідувала газету “Русь”, періодичне видання РИК²². Члени лівого

крила РИК зазначали, що “закриваючись у вузьких рамках Народного дому і Ставропігії, противники наші (прихильники правого крила) ризикують через стіни цих інституцій не доглядіти того, через що так “патріотично” розпинаються – живої, обширної, тої, яка об’єднує всі руськія племена Росії”²³.

Протистояння між обома групами русофілів загострювали політичні події. На засіданні РИК від 27 вересня 1921 р. лівиця заявила, що І.Лісковацький та о. І.Костецький перебувають поза “Галицько-руською організацією”²⁴, яку було відновлено в 1919 р. Це пояснювалося тим, що останні були на банкеті на честь маршалка Ю.Пілсудського всього за годину після атентату на нього²⁵. На початку осені 1921 р. С.Федак здійснив замах на Ю.Пілсудського під час відвідин ним Львова, важко поранивши львівського воєводу А.Грабовського²⁶. Лівиця РИК, як й українські демократичні сили, схвалила вчинок С.Федака й не могла пробачити І.Лісковацькому й І.Костецькому демонстрації свого вірнопідданства польській владі.

Питання Народного дому та Ставропігії посилювало конфлікт між обома групами РИК. Кожна з них робила спроби відмежуватися від своєї причетності до цієї справи, у такий спосіб відділяючись від угодівської позиції щодо польської влади. Правокурсники РИК нагадували своїм опонентам, що саме вони в 1918 р. клопотали за русофільські інституції, зокрема, відібрання їх від українофілів. Для цього було складено ряд документів до властей, що були вручені В.Куриловичем, А.Алексевичем і К.Вальницьким, а складанням їх займався суддя Михайло Іванус. Як результат, русофілам власті повернули Товариство ім. М.Качковського й Галицько-руську матицю²⁷. 17 квітня 1919 р. В.Курилович разом із суддею й прокурором надіслав протест до намісництва та Міністерства внутрішніх справ у Варшаві про незаконність рішення австрійської влади дозволити урядовому комісарові приймати нових братчиків до товариства з представників українофілів²⁸. Про справу Народного дому й Ставропігії клопотали прихильники правого крила – о. І.Костецький та І.Сас-Лісковацький, що їздили у Варшаву. За домінуючий вплив у товариствах боролися обидві групи русофілів, оскільки гострих протиріч до того часу між ними не було.

Далі події розвивалися за характерним для русофільського руху сценарієм, коли одна з груп намагалася заволодіти всією організацією чи установою. Із цією метою скликалися з’їзди, на які не допускали опонентів, засновувалися паралельні товариства, чинилися доноси перед владою й т. п. 15 червня 1922 р. відбувся з’їзд мужів довір’я “Галицько-руської організації”, на якому переважало ліве крило РИК. Серед присутніх були о. Р.Чайковський, В.Курилович, М.Заяць, О.Гуркевич, Д.Генсіорський, М.Глушкевич, О.Гнатишак, К.Вальницький, М.Матейків, І.Винницький, А.Генсіорський, І.Гумецький, Р.Юрчакевич, голова РИК А.Алексевич²⁹. Ю.Яворський, прихильник правого крила, намагався відстояти право на участь у роботі цього зібрання й “правокурсників” – комісара Народного дому І.Лісковацького, І.Костецького, комісара Ставропігії М.Третьяка та студентів польського університету, але цю його пропозицію не було схвалено³⁰. Коли один з виступаючих ужив вислів “колонізація Східної Галичини Польщею”, комісар поліції Вагнер демонстративно закрив збори. Присутні засудили появу газети “Русській голос”, яку почали видавати прихильники правого крила РИК, назвавши її угодівською, “для якої папір дає польський комісар Ставропігії, а такий самий комісар Народного дому – гроші”³¹. У відповідь праве крило, заручившись підтримкою уряду, домоглося закриття 15 серпня 1922 р. засідання лівокурсного “ширшого Русского исполнительного комітету”, що проходило в приміщенні ліквідованої владою газети “Русь”. Як коментували учасники з’їзду, це було результатом доносу “паничів” з “Русского голосу”³².

Правиця РИК розуміла, що поступово втрачає свої позиції й не зможе втримати провід у комітеті. Тому було вирішено підготувати базу для нової політичної організації й започатковано видання часопису “Русській голос”, перший номер якого вийшов 17 (29) червня 1922 р. У ньому декларувалися ідеологічні засади організації. Суперечки з лівицею РИК його праве крило пояснювало приєднанням своїх опонентів до єдиного фронту з українськими національно-державницькими організаціями, що начебто призведе до загибелі “русської” ідеї, оскільки українофіли не визнають існування “русского народу в Галичині”³³.

29 червня 1922 р. прибічники “Русского голосу” скликали свій з’їзд, маючи на меті залагодити проблему Народного дому й Ставропігії. Загалом прибуло близько 400 осіб. Голо-



вував на з'їзді І.Костецький. Серед присутніх були Ю.Гумецький, Т.Заяць, М.Третяк, Ю.Яворський, І.Лісковацький. На цьому зібранні відбулося чергове зіткнення між обома конкуруючими групами РИК. Головуючий відмовив у слові представникові лівиці К.Пелехатому. Натомість К.Вальницький заявив, що весь процес підготовки цих зборів скерований проти РИК і проти інтересів "Галицько-руської" організації, тож члени згаданого комітету брали участь у з'їзді виключно як свідки остаточного розколу. Він також звинуватив своїх опонентів у тому, що вони заручилися підтримкою польської влади³⁴. Остаточо визначившись в ідейно-політичній орієнтації – на Польщу, діячі правого крила РИК намагалися задекларувати свою лояльність й аполітичність, оскільки ідеологічна платформа не була ще сформована, а про ставлення до Росії вони намагалися не згадувати.

Визначаючи свої головні завдання, русофільські діячі робили ставку на селянство, що становило найбільшу частину українського населення. Правокурники планували створити сильну партію, відмежуватися від рутенщини, що, за їхніми словами, була властива довоєнному русофільству, та угодовщини, котра планує конкурувати з українськими угодовськими партіями. Свої цілі декларували так: "Ніякої політики, лише культурно-просвітницька й економічна праця серед народу, піднесення його добробуту, виховання молодих кадрів у "руському дусі", а "політику нехай ведуть ті, в кого є гармати і зброя". Девіз: «Русска хата для русского человека, русска земля для русского трудового народу»³⁵.

На наш погляд, відмежування від політики засвідчувало угодовську позицію щодо влади реорганізованого русофільства міжвоєнного періоду. Консерватизм, угодовство продовжували залишатися одними з основних характеристик їхньої течії, незважаючи на декларації про бажання їх позбутися.

Названий з'їзд ухвалив кілька резолюцій – висловити довіру комісарам Народного дому (І.Лісковацькому) і Ставропігії (М.Третяку). Газету "Воля народа", офіційне періодичне видання лівого крила РИК, було визнано такою, що перестала репрезентувати думки й ідеологію галицької суспільності, і відмовлено їй у ролі загальнонародного "руського" органу. Присутні закликали до заснування нового загальнонаціонального органу, а всіх "руських" людей – до його підтримки утворенням видавничого фонду, пожертвами й передплатою нового часопису. Фондовану таким чином газету "Рускій голос" зобов'язано виконати поставлені завдання³⁶. "Воля народа" писала, що т. зв. русофільська правиця, або "старі", стала на дорогу порозуміння з польським урядом і народом, тоді як "...лівиця знов не признає уряду польського на території Східної Галичини, поборює все те, що польське, не входить з поляками в жадні умови"³⁷.

Симпатії українофілів, що мали підтримку серед абсолютної більшості галицько-українського суспільства, закономірно, були на боці лівокурного крила РИК. На їх думку, небезпечнішими "для руської справи є перші (група "Русского голоса"), бо другі (РИК) бодай думають, бодай мають якусь ціль, в той час як ті рутени своєю безкритичністю, своєю малодушністю є правдивою колодою у ніг руського народу"³⁸.

Наступний етап інституалізації русофілів-"правокурників" відбувся 21 травня 1923 р. на нараді представників "руського народу Галичини", на якому обрано "временний народний комітет" (далі – ВНК) для керівництва суспільним життям. Метою ВНК було провести реорганізацію в лавах передвоєнної "Русской народной організації" і скликати народний з'їзд для обрання "Народного Совета" РНО. Щоб здобути вплив серед "руського" населення Галичини, основним завданням було оголошено культурну, просвітницьку й економічну роботу серед селянства та молоді, що навчалася³⁹. Головою цього комітету став І.Костецький⁴⁰, заступником – В.Труш, секретарем – М.Марк, членами були Ю.Луцик, А.Лисяк, Я.Кмицикевич, В.Гудзь, А.Яськів та І.Брич⁴¹. ВНК ініціював формування Шкільного комітету під назвою "Русская школа", що мав клопотати про відкриття "руських" гімназій. До його складу ввійшли в червні 1923 р. Ю.Яворський, Г.Малець, С.Билинкевич, Д.Дорожинський і В.Труш, заступники – А.Павенцький і Д.Ключник⁴².

Ідеологічне підґрунтя русофільського руху в міжвоєнний період не змінилося, його основою залишалося визнання єдності "руського народу", складовими якого були росіяни, українці й білоруси. Спільне історичне минуле русофіли виводили з періоду Київської Русі, у якій народності – малороси, великороси та білоруси становили єдиний "руській" народ⁴³, або

націю (ці поняття русофілами часто ототожнювалися). Унаслідок несприятливих історичних обставин цей народ опинився у складі різних держав. На переконання русофілів, терміни “український” і “російський” не є національними, термін “російський” визначає не суто національну, а державну приналежність, а “український” – лише для означення малоруського сепаратизму⁴⁴. Виходячи із сучасного західного вчення про націоналізм, русофільська позиція була подібна до платформи прихильників “переніалізму”, які вважали, що нації мають тривалу, безперервну історію й можуть простежити своє походження із середньовіччя. Виняткове значення надавалося тяглоті історичного процесу, перерви й пробіли в ньому не ігнорувалися, а швидше пояснювалися повільними ритмами колективної культурної ідентичності⁴⁵.

Своїм головним завданням русофіли вважали захист прав і культурно-національних інтересів “галицько-руського” народу на території Польщі. Розвиток “руського” об’єднувачого руху, що мав перерости в культурну й політичну злуку “съ русскимъ народомъ въ Россіи”, як вважали представники цієї течії, наштовхнувся на ряд перепон: тимчасовий розвал “руської державності”, який, з одного боку, привів до появи на цій території інтернаціонального комунізму, а з іншого, – до зміцнення й посилення “антируського” руху – українства⁴⁶. Декрети керівництва СРСР санкціонували сепаратизм “малоросів” і білорусів⁴⁷. А українізація більшості навчальних закладів цілковито розбивала культурно-національну єдність “руссаго” народу⁴⁸. Члени ВНК засуджували більшовизм як режим, що придушує свободи совісті, особистості, друку, релігії та ін.⁴⁹.

Першого листопада 1923 р. у Львові у великому залі Народного дому зібралися 342 делегати (“Рускій голос” подавав число 349)⁵⁰ на з’їзд, на якому було прийнято рішення про створення “Рускої народної організації” (РНО). Відкрив його І.Костецький. З’їзд задекларував, що є виразником поглядів тієї частини “галицько-руської суспільності”, котра визнає національну й культурну єдність усього “руського” народу, виступає проти більшовизму, а також бачить можливості ідейної згоди з українцями. Учасники зібрання постановили звернутися до влади з такими вимогами: 1) визнання громадянського та культурного повноправ’я в краї як самої “руської народності”, так “руської літературної” мови; 2) розвиток “руського” шкільництва зі згаданою мовою викладання – заснування щонайменше п’яти “руських” закладів середньої ланки освіти; 3) відновлення всіх інституцій, закритих австрійською владою, передусім Ставропігії й Народного дому; 4) лояльне ставлення до “руської” народності та “руської” мови в усіх урядових відомствах і установах; 5) справедливий земельний законопроект; 6) вільний і повноправний допуск “руського” населення до участі в місцевому, крайовому та загальнодержавному самоуправлінні (вимога автономії). Було опротестовано заходи денационалізації, а саме – “колонізацію кресів”, яка витісняє “руський” елемент прибульцями з Польщі; систематичні спроби полонізації й латинізації “руського” населення (головним чином через польські школи та релігійну пропаганду); невизнання “руських” свят і мови, неприймання “руських” кандидатів на службу; українізацію “галицько-руської” церкви, переслідування “руського” духовенства, відмову приймати “руських” у духовні семінарії тощо⁵¹.

На з’їзд прибули представники світської інтелігенції, духовенства, студентства, ремісників і селян⁵². Головою РНО з’їзд обрав В.Труша, викладача гімназії зі Станиславова, заступником – М.Бачинського, чиновника фінансової дирекції зі Львова, а М.Марка, чиновника фінансової дирекції зі Львова, секретарем. До складу керівного органу РНО – “Русского Народного Совета” (РНС) увійшли: д-р О.Гнатишак, д-р К.Черлунчакевич – присяжні повірені з Перемишля, о. Ю.Гумецький з Вербіжа, о. І.Давидович з Болехова, д-р Т.Заяць, д-р А.Лисяк – присяжні повірені зі Львова, Д.Ключник – викладач гімназії зі Львова, Я.Кмицикевич – львівський студент, І.Костецький – селянин з Поздзяча, Г.Лещак – селянин з Толева, О.Монцібович з Куткора, М.Третяк – радник суду зі Львова, о. С.Федоронко з Перемишля (пізніше відмовився)⁵³. Русофіли вважали цю подію відновленням своєї довоєнної організації та проголошували правонаступність, що виявилось навіть у назві, з партією русофілів-новокурсників РНО, яку заснував В.Дудикевич. Ураховуючи заслуги колишнього голови “Временного Русского Народного Комитета” І.Костецького перед “галицько-руською” суспільністю та відновлення “Русской народної організації”, з’їзд обрав його почесним головою організації⁵⁴.



“Русская народная організація” декларувала, що охоплює “руський” народ у межах Польської Республіки й осіб, які визнають його національну та культурну єдність. При цьому літературні твори на місцевих діалектах розглядалися як важливий внесок у загальнонародну скарбницю. Представником цієї організації в зовнішніх взаєминах виступало політичне товариство “Русская рада” у Львові, рішення та вказівки якої були обов’язковими для всіх членів РНО⁵⁵. Програмні завдання міжвоєнного русофільства фактично перегукувалися з їхньою платформою довоєнного періоду так само, як і внутрішня організація й навіть назви керівних органів. І.Костецький, Ю.Яворський та І.Лісковацький відмовилися ввійти до складу членів РНО через звинувачення (в основному з боку лівиці РИК) у перешкодах для об’єднання та практичної роботи на руській народній ниві.

Ліве крило РИК поступово відійшло від русофільського руху й у середині 1924 р. заснувало радянське партію “Народна воля”. Цю політичну організацію очолювали К.Вальницький (юрист за освітою, марксист), К.Пелехатий (співпрацював з комуністами з 1919 р.), М.Заяць, М.Голінатій (поет)⁵⁶. У 1924 р. партія змінила назву на “Воля народу”. З того часу вона ще більше наблизилася до українофільського руху, підкреслюючи своє бажання брати спільну з українськими партіями участь у національно-визвольних змаганнях⁵⁷.

Зважаючи на соціальний радикалізм, польська влада тривалий час не дозволяла скликати з’їзд партії (заборонила в 1923 і 1924 рр.), і лише в лютому 1926 р. львівський воєвода дав дозвіл на скликання партійного з’їзду, що відбувся 25 лютого й схвалив програмні засади партії⁵⁸. Стосовно соціального питання партія “стала на ґрунт радикально-соціалістичний, а щодо питання про самостійне існування українського народу тяжіла до ідеології русофільства”⁵⁹. У жовтні 1926 р. партія об’єдналася з холмсько-волинським “Сельсоюзом” в Українське селянсько-робітниче соціалістичне об’єднання “Сельроб” (1926–1932 рр.)⁶⁰. Отже, розкол русофільства в міжвоєнний період став логічним завершенням тенденцій, що намітилися в цій течії ще на початку ХХ ст. і були пов’язані з поширенням соціалістичних ідей в українському русі*.

* Причиною розколу в русофільській течії на початку ХХ ст. було поширення соціалістичних ідей в українському національному русі. Прихильниками соціалістичних ідей стало молоде покоління, котре в 1902 р. започаткувало видання журналу “Живая мысль”. Довкола журналу згуртувалися М.Глушкевич, Д.Вергун, Ю.Яворський, А.Геровський, Р.Алексеєвич, С.Лабенський та ін. Вони називали себе “прогресистами” й основною своєю метою вважали вирішення проблем селянства та видання творів на місцевих “говорах” (*Живая мысль*. – Львовь, 1902. – № 1). У 1905 р. за виступ проти російського царизму й підтримку революції в Росії на сторінках свого журналу (*Письмо къ молодежи // Живая мысль*. – 1905. – Вып. 22. – 1 Января) його було закрито (*На перепутьи // Новая жизнь*. – 1908. – № 1. – Июнь).

Протягом 1908–1909 рр. ця ж група, очолювана головою молодіжного русофільського товариства “Друг” М.Стасевичем, започаткувала видання газети “Новая Жизнь”, редактором якої і став М.Стасевич. Вони називали себе правонаступниками “Живой мысли”, виступали за вирішення соціального питання селянства та звинувачували РНП у безкласовості й нехтуванні інтересами селянства (*Новая жизнь*. – 1908. – № 1).

Іншою течією в РНП була радикальна, яку очолював В.Дудикевич. Вони з 1909 р. видавали газету для “простого” народу “Голос народа” (1909) на місцевих “наречіях і говорах” (*Галицкая “русско-народная” среда // Новая жизнь*. – Львовь, 1913. – № 1. – Январь), а для інтелігенції – “Прикарпатскую Русь” (*Прикарпатская Русь*. – 1909. – № 4. – 19 сентября (2 октября); *Голос народа*. – 1909. – Ч. 1. – 18 (1 жовтня)). Обидві фракції, незважаючи на певні відмінності, діяли разом (“новокурсники”) і критикували старше покоління (“старокурсників”) (*Къ друзьямъ и врагамъ русско-народной партіи // Галичанинъ*. – 1909. – № 6. – 9 (22) января) за ругенство, під яким розуміли надмірну услужливість перед будь-якою політичною владою, аристократизм, що вів до ігнорування соціальних проблем, консерватизм, певну авторитарність у керівництві як партійними, так і культурно-просвітніми товариствами (Ставропігійським інститутом, Народним домом, Товариством ім. М.Качковського, Галицько-руською матицею та ін.), відсутність критики її керівників, будь-яких керівних політичних принципів, а звідси – непослідовність і нерозбірливість у засобах політичної пропаганди (*Отъ редакціи // Новая жизнь*. – 1908. – № 1). Наявність двох течій – соціал-демократичної і радикальної в лавах РНП, що декларували національно-соціальний характер партії, визнавало й старше покоління діячів партії (*На перепутьи // Новая жизнь*. – 1908. – № 1. – Июнь) і навіть вважало їхню критику певною мірою виправданою. Світоглядною

З метою відвернути українські демократичні сили від важливіших цілей польська влада вплутала їх у боротьбу з русофілами. Лівоцентристські уряди Польщі усунули українофільську кураторію Народного дому й керівництво Ставропігії, а на їхнє місце призначили комісарів в особах русофілів І.Лісковацького і М.Третяка. Представники українських демократичних сил сподівалися, що русофільство в міжвоєнну добу зникне взагалі як таке, що позбавлене всякого ідейного й матеріального ґрунту, “щезне остаточно з поверхні політичного життя як повна нісенітниця”⁶¹. Однак суспільні обставини у відновленій Польщі дозволили русофільській течії відродитися й розпочати нове життя. Офіційну Росію, що патрунувала галицьке русофільство, замінили російські організації, які діяли на польській території (здебільшого на її північно-східних окраїнах). Підставою ідеології залишилася давня теорія про національну єдність усіх відламів Русі, тобто великоросів, українців, білорусів і несприйняття українофілів⁶².

Прагнучи не допустити української національної єдності, Польська держава всіляко підтримувала, за визначенням газети “Діло”, уже неприродний на західних землях України передвоєнний русофільський рух. Як слушно зазначалося на шпальтах цього часопису, “це є насправду парадоксом польської політики, яка спирається на ідеологію маршала Ю.Пілсудського, котрий разом зі своїм табором усе життя боровся з русифікацією Польщі, а також і по відбудові польської держави вів війну з большевицькою Росією”. Міністерство внутрішніх справ Польщі намагалось “накинути” русофільську орієнтацію всьому українському населенню, для противаги українофільству. Поляки робили спроби представити “староруський” рух не зовсім російським, “лиш у противенстві до українців полонофільським наставленням смирних русинів”⁶³. Назва польською владою русофільського руху “русинами”, “старорусинами” збігалася з офіційною назвою всього українського народу, який перебував у складі Польської держави, – “русини”. Русофіли доводили, що правильно слід називати “русські” землі в Польщі та їх населення лише термінами: “Русь”, “русин” і “русській”⁶⁴. Термін “український” розглядався лише як визначення для малоруського сепаратистського руху⁶⁵.

Жодна політична течія не може існувати тільки завдяки підтримці ззовні окремими урядовими колами, політичними діячами чи партіями, без належної допомоги та сприйняття народними масами пропагованих нею ідей. Зовнішні політичні орієнтації зароджуються, як правило, за відсутності власного державного організму. Однією з причин популярності ідей русофілів серед певної частини галицького суспільства була, як слушно зауважив історик К.Федевич, належність до руху значної кількості греко-католицьких священників і частини руської інтелігенції, що в деяких селах була єдиним представником інтелектуальних кіл та організатором громадського життя⁶⁶. Подібні погляди висловив польський історик Р.Тожецький, зазначаючи, що причиною збереження русофільства була “впертість і настирливість руського селянина, вихованого в традиції цього специфічного руху руського села”⁶⁷. Серед причин відродження міжвоєнного русофільства слід назвати також урядову підтримку, котра використовувала його для розбиття українського національного руху, поразку українських визвольних змагань, ігнорування русофілів як політичної сили з боку українських демократичних сил під час національно-демократичної революції.

Розкол у русофільській течії, що відбувся на початку ХХ ст. на старо- і новокурсників і був значною мірою пов’язаний з поширенням соціалістичних ідей, на початку 20-х рр. завершився відходом цієї просоціалістично зорієнтованої групи від русофільського руху. Конфлікт

орієнтацією для обох фракцій “новокурсників” залишалася ідея єдності “русского народа”. “Новокурсники” радикали орієнтувалися на царську Росію (*Страусовая политика и подводные скалы // Новая жизнь. – 1908. – № 3–4. – Ноябрь, декабрь*), а “новокурсники” соціал-демократи (*Галицкая “русско-народная” се-реда // Новая жизнь. Львовь, 1913. – № 1. Январь*) – на демократичну Росію. Намагання “новокурсників” радикалізувати діяльність своєї партії не дали жодного результату. Оскільки вони, як слушно зазначив один з її лідерів К.Вальницький, “залишались тісно зв’язаними з цілістю галицького, москвофільського руху” (*Вальницький К. До історії право-й-ліво сельробівських ухилів. – Львів, 1928. – С. 8*). Цю ж думку поділяв І.Франко (*Франко І. “Ідеї” та “ідеали” галицької москвофільської молодіжи. – Львів, 1905. – С. 13*), основною причиною безрезультатності їхньої діяльності вважав орієнтацію на Росію й невизнання окремішності українського народу (*Франко І. “Ідеї” та “ідеали” галицької москвофільської молодіжи. – С. 14*).



між обома групами був пов'язаний із ставленням до Польської держави українських демократичних сил і русофільських товариств, Ставропігійського інституту та Народного дому, що забезпечували фінансову базу русофільства.

1. Детальніше див.: Орлевич І. Галицьке русофільство під час Першої світової війни / І. Орлевич // Вісник Львівської комерційної академії. Серія гуманітарні науки. – Львів, 2011. – Вип. 10. – С. 235–249.
2. Там само. – С. 244.
3. Докладная записка делегата Русскаго Исполнительнаго Комитета во Львове, д-ра Э. Вальницкаго. – Одесса, 1919. – С. 6–7.
4. На злобу дня // Русській голось. – 1922. – № 1. – 29 (17) черв.
5. “Чорна рада” або “Совьт нечестивыхъ” // Воля народа. – 1922. – Ч. 74. – 8 лип.
6. Radziejowski J. Komunistyczna partia Zachodniej Ukrainy 1919–1929. Węzłowe problemy ideologiczne / J. Radziejowski. – Kraków, 1976. – S. 108.
7. “Чорна рада” або “Совьт нечестивыхъ” // Воля народа. – 1922. – Ч. 74. – 8 лип.
8. “Одинь вспольный фронтъ” // Воля народа. – 1921. – Ч. 24. – 2 лип.
9. Там само.
10. “Одинь вспольный фронтъ” // Воля народа. – 1921. – Ч. 24. – 2 лип.; Единый фронтъ // Русській Голос. – 1922. – № 6. – 5 серп. (23 лип).
11. Енциклопедія українознавства. Т. 4. – Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – С. 1573.
12. Зайцев О. Суспільно-політичне життя / О. Зайцев // Історія Львова : у 3 т. – Львів, 2007. – Т. 3. – С. 55.
13. Там само.
14. Воля народа. – 1921. – Ч. 30. – 13 серп.
15. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 / R. Torzecki. – Kraków, 1989. – S. 42.
16. Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. / О. Красівський. – К., 2008. – С. 346.
17. Соляр І. Зовнішні орієнтації національно-демократичних партій Західної України 1923–1939 / І. Соляр. – Львів, 2011. – С. 240.
18. Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. – С. 333–334.
19. Там само.
20. Див.: Орлевич І. Товариство “Народний дім” у Львові в 1914–1921 роках / І. Орлевич // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 16 : Ювілейний збірник на пошану Івана Патера. – Львів, 2008. – С. 275–288; Орлевич І. Львівський Ставропігійський Інститут (1914–1925) / І. Орлевич // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18 : Західно-Українська Народна Республіка: до 90-річчя утворення. – Львів, 2009. – С. 153–169.
21. На злобу дня // Русській голось. – 1922. – № 1. – 29 (17) черв. ; “Перша ластівка знесня “выимкового стану” // Воля народа. – 1922. – Ч. 80. – 19 серп.
22. Воля народа. – 1921. – Ч. 59. – 11 марта.
23. “Чорна рада” або “Совьт нечестивыхъ” // Воля народа. – 1922. – Ч. 74. – 8 лип.
24. “Галицко-русска Народна Організація” була відновлена у 1919 р. (Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. Васюта. – Львів, 2006. – С. 191.; Moklak J. Koncepcje staroruskie i prorogosyjskie w ukraińskiej mysli politychnej / J. Moklak. – S. 151).
25. Воля народа. – 1921. – Ч. 59. – 11 марта.
26. Зашкільняк Л. Історія Польщі / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів, 2002. – С. 461.
27. Цветы единого фронта // Русській голось. – 1922. – 29 (17) червня.
28. Центральний державний історичний архів України у м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 129, оп. 2, спр. 727, арк. 32.
29. Воля народа. – 1922. – Ч. 72. – 24 черв.
30. Там само. – Ч. 69. – 3 черв.
31. “Вовки вь овечой скоре” // Воля народа. – 1922. – Ч. 73. – 1 лип.
32. “Перша ластівка знесня “выимкового стану” // Воля народа. – 1922. – Ч. 80. – 19 серп.
33. На злобу дня // Русській Голос. – 1922. – № 1. – 29 (17) черв.
34. Единый фронтъ // Русській Голос. – 1922. – № 5. – 29 (16) лип.
35. По прямой дорозе // Русській Голос. – 1923. – № 19. – 19 (8) мая.
36. По съездъ 29.VI // Русській Голос. – 1922. – № 2. – 8 лип. (25 черв.).
37. Провокація! // Русській Голос. – 1922. – № 3. – 15 (2) лип.
38. Просчь съ рутенствомъ! // Русській Голос. – 1922. – № 3. – 15 (2) лип.
39. Наша головна задача // Русській Голос. – 1923. – № 21. – 2 черв. (20 мая).
40. Отець Іоаннь Костецкій // Временникъ Ставропігійскаго Института съ місяцесловомъ на 1927 годъ. – Львовъ, 1926. – С. 75. Про нього детальніше див.: Орлевич І. Між духовним пастирством і

- політикою: о. І. Костецький у русофільському русі кінця XIX – початку XX століття / І. Орлевич // Історія релігій в Україні. Наук. щорічник. – Львів, 2010. – Кн. I. – С. 649–660.
41. Къ Русскому Народу Прикарпатья // Русский Голос. – 1923. – № 21. – 2 черв. (20 мая).
 42. Первый шаг въ великомъ деле // Русский Голос. – 1923. – № 26. – 7 черв. (24 черв.).
 43. З польської преси. Л. Васілевський про москвофілів // Діло. – 1935. – Ч. 87. – 3 квіт.
 44. Отчетъ о деятельности правящего Совета Ставропигійскаго Института во Львове, за время съ 22 апреля 1928 по 12-е мая 1929. // Временникъ Ставропигійскаго Института съ месящесловомъ на 1930 годъ. – Львовъ, 1929. – С. LXIX.
 45. Ентоні Д. Сміт. Націоналізм : теорія, ідеологія, історія / Ентоні Д. Сміт. – К., 2004. – С. 51–52.
 46. Наглый вызовъ // Русский Голос. – 1923. – № 22. – 9 черв. (27 мая).
 47. Почему мы – враги большевизма? // Русский Голос. – 1923. – № 35. – 8 верес. (26 серп.).
 48. По пути большевиковъ // Русский Голос. – 1923. – № 23. – 16 (3) черв.
 49. Почему мы – враги большевизма? // Русский Голос. – 1923. – № 35. – 8 верес. (26 серп.).
 50. Русский Народный съездъ // Русский Голос. – 1923. – № 43. – 3 листоп. (21 жовт.).
 51. Там само.
 52. Русский Народный съездъ 1 ноября 1923 г. Резолюція Съезда и Уставъ Русской народной организации. Съ приложеніемъ Резолюцій русскаго народнаго совета отъ 2 февраля 1924 г. – Львовъ, 1924. – С. 1.
 53. Русский Народный съездъ // Русский Голос. – 1923. – № 43. – 3 листоп. (21 жовт.).
 54. Русский Народный съездъ 1 ноября 1923 г. Резолюція Съезда и Уставъ Русской народной организации. Съ приложеніемъ Резолюцій русскаго народнаго совета отъ 2 февраля 1924 г. – Львовъ, 1924. – С. 1.
 55. Там само. – С. 1.
 56. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce... – S. 43.
 57. Radziejowski J. Komunistyczna partia Zachodniej Ukrainy 1919–1929... – S. 110–111.
 58. Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. Васюта. – Львів, 2006. – С. 186; Radziejowski J. Komunistyczna partia Zachodniej Ukrainy 1919–1929... – S. 109; Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce... – S. 42–43.
 59. Radziejowski J. Komunistyczna partia Zachodniej Ukrainy 1919–1929... – S. 110.
 60. Зайцев О. Суспільно-політичне життя / О. Зайцев / Історія Львова : у 3 т. – Львів, 2007. – Т. 3. – С. 60.
 61. З польської преси. Л. Васілевський про москвофілів // Діло. – 1935. – Ч. 87. – 3 квіт.
 62. Там само.
 63. Український нарід мусить перемагти // Діло. – 1935. – Ч. 39. – 14 лют.
 64. Отчетъ о деятельности правящего Совета Ставропигійскаго Института во Львове, за время съ 22 апреля 1928 по 12-е мая 1929 // Временникъ Ставропигійскаго Института съ месящесловомъ на 1930 годъ. – Львовъ, 1929. – С. LXIX.
 65. Отчетъ о деятельности правящего Совета Ставропигійскаго Института во Львове, за время съ 22 апреля 1928 по 12-е мая 1929 // Временникъ Ставропигійскаго Института съ месящесловомъ на 1930 годъ. – Львовъ, 1929. – С. LXIX.
 66. Федевич К. Галицькі українці у Польщі. 1920–1939 / К. Федевич. – К., 2009. – С. 31.
 67. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce... – S. 42.

Исследовано русофильское движение в начале 20-х годов XX в., его трансформацию в новой правовой системе Польского государства. Показано конфликт в среде русофилов, вызванный отношением к украинским национально-демократическим силам и польской власти, который окончился расколом русофильского движения на правое и левое течения, что привело к созданию “Русской народной организации” (РНО) и просоветской партии “Народная воля”. Важную роль в процессе возрождения русофильства сыграли общества – Ставропигийский институт, Народный дом и др., которые служили финансовой основой этого движения.

Ключевые слова: “Русский исполнительный комитет” (РИК), “Русская народная организация” (РНО), партия “Народная воля”, русофилы, Ставропигийский институт, Народный дом.

Investigated Russophile movement in the early 20-ies of the XX century, its transformation to the new legal system of the Polish state. Was shown conflict among Russophiles caused by the relationship to Ukrainian democratic forces and Polish government, which ended to the split among Russophile movement on the right and left movement, that led to the creation of a “Russian People’s Organization” (RNO) and the party “People’s Will”. Significant role in the recovery process in the Russophile movement played the Societies Stavropigian Institute, National House, etc. which provide the financial base for this movement.

Keywords: “Russkij Ispolnytelnyy Committee” (RIC), “Russian People’s Organization” (RNO), the party “People’s Will”, Russophile, Stavropigian Institute, People’s House.